

Sandra Novak, Judita Sudec

VPLIV ŽIVALI NA KAKOVOST ŽIVLJENJA STARIH LJUDI

Osamljenost v starosti lahko premagujemo na različne načine, tudi s pomočjo hišnih ljubljencev. Pri tem ni tako pomembno, za kakšno vrsto domače živali gre, pomembni sta ljubezen do živali in pripravljenost skrbeti zanjo. Živali znajo zelo dobro vračati ljubezen, tolažiti žalost ljudi, s svojimi vragolijami pa pogosto poskrbijo, da nam ni dolgčas. V tem članku se bomo osredotočili na pse in mačke, saj so najpogostejši hišni ljubljenci, ne smemo pa zanemariti tega, da je zelo pomembno, da je za živali lepo poskrbljeno in da imajo odgovornega lastnika. Vpliv živali na kakovost življenja starih ljudi je zanimiv za socialno delo, ker prinaša vpogled v pozitivne vplive živali na življenje ljudi. V članku avtorici prikažeta, kakšna je vez med človekom in živaljo ter kakšno odgovornost prinaša skrb zanjo. Dobro je, da se ljudje čim več gibamo, žival pa je lahko za to kot nalašč. Za stroko socialnega dela pa je pomembno tudi to, kako lahko povežemo skrb za živali in oskrbo starih ljudi v domovih za stare in tamkajšnjim stanovalcem omogočimo tudi stik z živalmi.

Ključne besede: starost, zdravje, aktivnosti, terapije, domovi za starejše.

Sandra Novak in Judita Sudec sta študentki magistrskega programa druge stopnje »socialno delo s starimi ljudmi«. Kontakta: sana89@gmail.com, sudec.judita@gmail.com.

INFLUENCE OF ANIMALS ON THE LIFE QUALITY OF THE ELDERLY

Loneliness in old age can be dispelled in various ways, including with pets. It is not so important what kind of pet we have, the main thing is to share love with animals and to be willing to take care of them. Animals can be loving and loyal, consoling and entertaining. In the article, the focus is on dogs and cats, as they are most common pets, but other animals can also need good care and responsible owners. Influence of animals on the quality of life of older people is of interest to social work, as it brings insight into the positive effects of animals on people's lives. It is presented in the article, what kind of bond there is between a person and an animal, and what responsibility is involved. Having an animal can contribute to living more actively. It is also important for the profession of social work to connect the care of the animals and the care of the elderly in special homes for older people and to enable contacts between residents and animals.

Key words: age, health, activities, therapy, homes for older people.

Sandra Novak and Judita Sudec are Master students at the Faculty of Social Work, University of Ljubljana. They specialise in social work with old people. Contacts: sana89@gmail.com, sudec.judita@gmail.com.

Uvod

Osamljenost v starosti lahko premagujemo na zelo različne načine. Če ima star človek rad živali in je pripravljen prevzeti odgovornost za skrb zanje, je lahko hišni ljubljencek sredstvo za premagovanje osamljenosti. Pri tem ni tako pomembno, za kakšno vrsto domače živali gre (za hišne ljubljence ali kmečke živali). Pomembna je odločitev, da bomo imeli žival radi in bomo skrbeli zanjo. Živali znajo vračati ljubezen, tolažiti žalost ljudi, s svojimi vragolijami pa pogosto poskrbijo, da nam ni dolgčas. Živali na ljudi delujejo pozitivno (s čustvenega vidika) in čeprav večkrat ravnajo v nasprotju z našimi željami ter pričakovanji, nam kljub temu lahko polepsajo dan. V članku se bomo osredotočili na pse in mačke, saj so najpogostejši hišni ljubljenci, ne smemo pa zanemariti tega, da je zelo pomembno, da je za živali lepo poskrbljeno in da imajo odgovornega lastnika.

Pomembno je seznaniti strokovno javnost, stare ljudi in njihove sorodnike ter znance, da je mogoče tudi s pomočjo živali zmanjšati občutek osamljenosti in povečevati voljo do življenja. Živali lahko blažijo stres, pripomorejo k zmanjševanju žalosti, spodbudno vplivajo na človekovo dušo, nas nasmejijo in še marsikaj.

Vpliv živali na kakovost življenja starih ljudi je za socialno delo zanimiv, ker prinaša vpogled v pozitivne učinke živali na življenje ljudi. Odgovorili bomo, kakšna je vez med človekom in živaljo ter kakšno odgovornost prinaša skrb zanjo. Živali na ljudi vplivajo na različne načine,

omogočajo pa tudi vzpostavljanje oziroma priložnost navezovanja novih prijateljskih odnosov z drugimi lastniki domačih živali in s tem širjenje socialne mreže. Vsekakor skrb za žival prinaša tudi določene telesne aktivnosti – večkrat na dan hojo po stopnicah, sprehode in predvsem motivacijo za gibanje. Dobro je, da se ljudje čim več gibamo, in žival je lahko za kaj takega idealna. Za stroko socialnega dela pa je pomembno tudi to, kako lahko povežemo skrb za živali in oskrbo starih ljudi v domovih za stare in tamkajšnjim stanovalcem omogočimo tudi stik z živalmi.

Vpliv živali na življenje starih ljudi

Kakovost človeškega življenja se meri po tem, koliko in v kakšni medsebojni skladnosti so zadovoljene njegove potrebe. Dandanes imajo stari ljudje dobro zadovoljene materialne potrebe, so zdravi in duševno čili, vendar so nezadovoljni, ker so osamljeni ter frustrirani na področju medčloveških odnosov (Ramovš 2003: 88).

Maslow (1970) v hierarhičnem modelu potreb razlikuje več skupin oziroma ravni potreb. Med njimi je smiselno omeniti potrebe po varnosti, socialni pripadnosti, spoštovanju in samospoštovanju. Tudi ob prehodu v tretje življenjsko obdobje sta lahko ogroženi potreba po varnosti in socialni pripadnosti in tudi popolnoma zdravi stari ljudje lahko dobijo občutek osamljenosti in zapuščeni, saj pogosto nimajo nikogar, ki bi jih poslušal in jim delal družbo.

Dobro je, da se ljudje že pred upokojitvijo pripravljajo na življenje po njej, saj lahko v nasprotnem primeru zelo obrambno reagirajo na svoje okolje in ljudi, izgubijo zaupanje v druge ter se ne znajdejo v novi situaciji. Pomembno je, da se stari ljudje naučijo na nov način zadovoljevati svoje temeljne potrebe, saj se v nasprotnem primeru lahko začnejo zapirati vase (Marinšek, Tušak 2007: 86).

Fine (2010: 4–6) meni, da je vez med človekom in živaljo fenomen, ki spremlja ljudi, odkar so prvič udomačili žival. Prav ta povezava med ljudmi in živalmi je pripomogla, da so živali postale člani družin. Piše o tem, kako lastniki domačih živali uporabljajo pse za zapolnitev pomanjkanja čustvene podpore v njihovih življenjih. Ne smemo pa pozabiti na to, da imajo lastniki večkrat velika pričakovanja do svojih hišnih ljubljencev in pri tem pozabijo, da živali niso ljudje.

Izoblikujmo zdrav odnos človek – žival, saj ima tudi žival pravico ostati žival! Zato tudi živali ne smemo imeti kot nadomestilo za človeške odnose. Naše življenje bo zdravo in kvalitetno v tem pogledu, če bodo odnosi z živalmi dopolnili medčloveškim odnosom. (Marinšek, Tušak 2007: 10.)

Odkar je več pozornosti namenjene vezi med človekom in živaljo, je bilo narejenih veliko raziskav o vplivu živali na človekovo zdravje. Splošno je sprejeto, da obstaja povezava med človeškim zdravjem in hišnim ljubljencev, kljub temu pa se najdejo kritiki, ki ponujajo drugi dve razlagi – prva je, da imajo hišni ljubljenci posreden vpliv na človekovo zdravje tako, da olajšajo, pospešijo odnose med ljudmi, druga razlaga pa je, da čisto tretji faktorji vplivajo na to. V tem primeru lastništvo živali nima nobenega učinka na zdravje človeka (Wilson, Turner 1998).

Chandler (2005) je v svoji raziskavi ugotavljal, kakšen vpliv ima pozitiven stik oz. interakcija med neznanim psom in človekom na človekovo zdravje. Po pozitivni interakciji med človekom in psom je Odendaal izmeril v krvni plazmi nevrokemične snovi, ki pomagajo zniževati krvni tlak (te so se povečale), hormon, ki je povezan s stresom, pa se je pri človeku občutno zmanjšal. Na univerzi v Pensilvaniji pa so ugotovili, da tisti ljudje, ki imajo hišnega ljubljencev, po srčni kapi živijo dlje kot tisti, ki ga nimajo (Abdill, Juppe 1994). Flynn (2008) navaja, da imajo lastniki živali manj možnosti, da zbolijo za katero od kardiovaskularnih bolezni, kot ljudje, ki nimajo živali.

Raziskavo o splošnem zdravju so izvedli v Avstraliji in Nemčiji. Lastniki živali so bili uvrščeni med najbolj zdrave ljudi oziroma med tiste, ki so najmanjkrat obiskali zdravnika. Sklep raziskave je bil, da obstaja povezava med dolgoročnim zdravjem in hišnimi ljubljenci (McCardle *et al.* 2011 a).

Živali k dobremu čustvenemu počutju človeka pripomorejo veliko, saj nas imajo rade in nam omogočajo ljubezen, lahko igrajo vlogo prijatelja, zaupnika, prijatelja v igri in družabnika,

s pomočjo živali se naučimo določenih spretnosti, pomagajo nam vzpostaviti zaupanje, avtonomnost, odgovornost, kompetenco in empatijo do drugih (Wilson, Turner 1998: 136).

Biti v navzočnosti živali, jih opazovati ali biti z njimi v interakciji, zmanjša stres, ki je posledica osamljenosti, bojzani ali depresije, prav tako pa zmanjša sam fiziološki odziv na stres, ki ga povzroči povzročitelj stresa (McCradle *et al.* 2011 b). Lahko tudi rečemo, da že samo gledanje oziroma opazovanje živali človeka pomirja. Tudi opazovanje ribic v akvariju ljudi sprošča, zato jih najdemo v nekaterih zobozdravniških ambulantah (in tudi drugje), saj ljudje občutijo manj strahu, če jih opazujejo (Marinšek, Tušak 2007).

Wilkes (2009) ugotavlja, da imajo lastniki psov, ki sprehajajo pse po parku, v povprečju več pogovorov z drugimi ljudmi kot tisti ljudje, ki se tam sprehajajo sami. Prav tako pogovori trajajo dlje časa, če je zraven še pes. Pes deluje kot nekaj, kar prebije začetno zadržanost do pogovora z neznancem (*ibid.*). Tudi v vsakdanjem življenju je mogoče večkrat videti, da se v parku ljudje pogovarjajo in ob tem božajo psa, pogovarjajo pa se o tem, koliko je pes star in podobno. Haker *et al.* (2000) so v svoji raziskavi ugotovili, da živali povečajo socialne interakcije med ljudmi, posledici tega pa sta večja in močnejša socialna mreža in boljše psihološko stanje posameznika.

Ljudje, ki so zboleli za kako kronično boleznijo, se začnejo spopadati z različnimi telesnimi in psihološkimi težavami (depresija, zmanjšanje socialnih stikov, zmanjšana mobilnost, razdražljivost, počasen napredek pri rehabilitaciji, podhranjenost, strah pred smrtjo) (McCradle *et al.* 2011 a). Živali v takih primerih pomagajo ljudem pridobiti upanje v napredek in jim pomagajo pri celjenju psiholoških ran.

Stari ljudje lahko s pomočjo hišnega ljubljenceka izboljšajo svojo fino motoriko in krepijo mišice v rokah, ko ga na primer češejo, in v nogah, ko peljejo psa na sprehod. Pečjak (1998) razlikuje tri vidike staranja: koledarsko (določi ga družba), biološko (nekdo je videti mlajši ali starejši) in psihološko (ko se prožnost mišljenja počasi zmanjša). Vidiki so med seboj povezani, vendar se lahko tudi oddaljijo. Prehod v tretje življenjsko obdobje ljudem prinaša številne boleče in neboleče izkušnje. Človek se spoprijema s travmatičnimi dogodki, kot so odhod zadnjega otroka iz družine, upokojitve, starostne bolezni in sčasoma tudi smrt enega od partnerjev. Lahko se začnejo tudi finančne težave in osamljenost, lahko pa mora človek tudi spremeniti bivališče (odhod v dom za stare). Pečjak (2007) tudi meni, da je danes starostna travma hujša kot nekdanj, ker so ljudje v prehodu v tretje življenjsko obdobje veliko bolj aktivni ter v boljšem biološkem in psihološkem stanju, kot so bili nekdanj, hkrati pa so bolj osamljeni.

Marinšek in Tušak (2007) ugotavljata, da je socialna akcija starih ljudi po upokojitvi usmerjena predvsem v družino, vendar pa družinski člani ne morejo biti vedno ob starem človeku, zato se lahko stari ljudje še vedno počutijo osamljene, čeprav z njimi živi še kdo. Hišni ljubljenceki lahko stari ljudem krajšajo čas, saj imajo nekoga, za katerega morajo skrbeti. Živali, poleg družbe, staremu človeku prinašajo občutek stabilnosti in mu pomenijo oporo. Živali ljudem pomagajo, da se časovno lažje orientirajo, saj jih večkrat na kaj spomnijo (na primer na čas za hrano, sprehod). Živali pa vsekakor človeka prisilijo h gibanju, s tem pa si star človek krepki mišice, zato ostane dlje časa gibljiv. Psi so tudi dobri čuvaji in so zaščitniški do svojih lastnikov, tako da človek v bivanju s psom občuti dodatno varnost, psi pa lahko pomagajo tudi, če se lastniku kaj zgodi (npr. z laježem opozarja in pritegne pozornost okolice).

Marinšek in Tušak (*op. cit.*: 92) se ukvarjata z vprašanjem, zakaj imajo stari ljudje živali. Med najpogostejšimi razlogi so: skrb za nekoga, manjša osamljenost, zaposlitev, priložnost za dotike in ljubkovanje, občutek varnosti in spodbuda k razgibanju. Dokazano je tudi, da so stari ljudje, ki so imeli hišnega ljubljenceka in so živeli doma, kazali manj žalosti in so občutili manj stisk na določenih področjih.

Vzpostavljanje novih odnosov s pomočjo živali

Včasih socialna mreža človeka ne zadovolji vseh njegovih potreb po odnosih, družbi, zaupanju, zato potrebuje in išče še druge, drugačne odnose. Za zadovoljitev potreb po druženju si človek

lahko omisli domačo žival. Veliko ljudi meni, da imajo nekateri ljudje žival zgolj zato, ker pričakujejo, da bodo z njo zapolnili občutek osamljenosti in nadomestili druge družabne stike z ljudmi. Številne raziskave pa dokazujejo, da ljudem hišni ljubljenci pomagajo izboljšati že obstoječe socialne odnose z ljudmi (Kmet 2005:19).

Žival kot družabnik – to je najpogostejša vloga hišnega ljubljence. Lastnik ima z živaljo poseben odnos in je nanjo navezan (Haker *et al.* 2000).

Žival kot socialni katalizator – živali delujejo kot prehodni objekt, kot vezivno prehodno tkivo, npr., star človek se pri terapiji naveže najprej na žival in prek živali na terapevta. Žival torej vzpostavi socialni stik, potem spodbuja nadaljevanje stika in tudi razlaganje o težavah (Robinson 1996).

Žival kot pomočnik – v stresnih situacijah žival pomirja. Raziskave kažejo, da živali blagodejno vplivajo na človeka v stresnih situacijah. Krvni tlak se zmanjša, ko lastnik boža žival (Haker *et al.* 2000).

Živali pri pomoči v travmatičnih ali kriznih situacijah – ljudje se v času krize lahko zaprejo vase in ne vzdržujejo osebnih stikov z drugimi ali nočejo podpore drugih, ker jih ti ne razumejo popolnoma. V takšnih situacijah se človek raje druži z živaljo, saj ga ne obsoja in ga posluša, človek ji zaupa, saj žival ne more ničesar izdati.

Aktivnosti in terapija s pomočjo živali

Vse aktivnosti, ki se izvajajo s pomočjo živali in pozitivno vplivajo na uporabnika, so terapevtske. Temelj pri takih aktivnostih je odnos med človekom in živaljo. V takšne aktivnosti so vključene skoraj vse vrste živali, področje izvajanja teh aktivnosti pa je zelo široko, in sicer: preventiva, podpora, družabništvo, terapija (Marinšek, Tušak 2007: 136).

Tudi v socialnem delu poznamo svetovalni pogovor v delovnem odnosu, ki sicer ni terapija, ima pa terapevtske učinke kakor pri aktivnostih z živalmi. Razlika med svetovanjem in terapijo namreč ni povsem jasna. Zaradi višjega statusa, ki ga ima terapija, lahko nastane občutek, da je pomoč svetovalnih centrov, na primer centra za socialno delo, vredna manj. Vedno jasneje postaja, da ne moremo govoriti o nižjem sloju (socialno delo), ki mu ponujamo spremljanje, in višjem sloju (psihoterapija), ki mu ponujamo terapijo. Prej bi se lahko trdilo, da obstajata vzporedna kroga in da imata socialno delo in psihoterapija vsak svoj krog uporabnikov, ki imajo podobne probleme. (de Vries, Bouwkamp 1995: 11–12.)

Menimo, da je naloga svetovalcev socialnega dela, da dajejo terapevtsko pomoč, če naletijo na psihosocialne probleme. Diskusija, ali naj socialno delo ima terapevtske učinke ali ne, je torej nesmiselna. To se namreč dogaja, odkar socialno delo obstaja, poleg tega pa pomoč, ki ne deluje terapevtsko, to je pomoč, katere cilj ni povečati klientovo sposobnost reševanja problemov in izboljšati občevanja z drugimi, ni nobena pomoč, pač pa je opravljanje storitev. (*Ibid.*)

Dejavnosti, pri katerih sodelujejo živali, ali aktivnosti s pomočjo živali (ang. *animal assisted activity*) izboljšujejo kakovost uporabnikovega življenja, saj dajejo možnost za motivacijske, izobraževalne, sprostitvene in terapevtske koristi. Izvajajo se v določenem okolju z izučeni strokovnjaki in prostovoljci v povezavi z živalmi, ki izpolnjujejo določena merila. Enake aktivnosti se lahko ponavljajo z različnimi ljudmi, za razliko od terapevtskega programa, ki je oblikovan za določeno osebo s povsem specifičnim zdravstvenim stanjem (*ibid.*).

Značilnosti dejavnosti, pri katerih sodelujejo živali, so (Ambasadorji nasmeha 2014 a):

- Za vsak posamezen obisk ni treba pripraviti specifičnih ciljev obiska.
- Prostovoljcem in strokovnemu osebju ni treba zapisovati poteka obiska.
- Vsebina/dolžina obiska je spontano prilagojena trenutni situaciji.

Primer aktivnosti s pomočjo živali: skupina prostovoljcev pripelje svoje živali (psa, mačko) enkrat na mesec v dom za stare. Obisk poteka v večji skupini s točno določenimi navodili in s pomočjo domskega osebja, ki vodi evidenco, kdo od stanovalcev je bil deležen obiska živali. Zdravstveno osebje je navzoče pri teh obiskih, vendar ne gre za cilje zdravljenja, ki naj bi jih dosegli z navzočnostjo živali. Zapišejo še čas prihoda in odhoda (*ibid.*).

Poznamo tudi terapijo s pomočjo živali (ang. *animal-assisted therapy*). Usmerjena je v zastavljen cilj, v katerem je žival, ki izpolnjuje določen amerila, enakovreden udeleženec v celotnem procesu terapije. Izvaja se pod nadzorom izučnega strokovnjaka s področja zdravstva ali socialnega dela (zdravnik, delovni terapevt, fizioterapevt, medicinska sestra, socialni delavec, logoped, psihiater). Namen terapije s pomočjo živali je izboljšanje človekovega fizičnega, socialnega, čustvenega in miselnega oziroma intelektualnega funkcioniranja. Lahko se izvaja v različnem okolju, na individualni ali skupinski ravni. Celoten proces se dokumentira tako kot pri vseh terapevtskih posegih, na koncu se ovrednoti učinkovitost terapije tako, kot zahtevajo standardi (Marinšek, Tušak 2007: 140).

Terapija s pomočjo živali omogoča zdravljenje oz. rehabilitacijo bolnikov z akutnimi in kroničnimi boleznimi. Naenkrat vpliva na več funkcionalnih ciljev: povečevanje bolnikove moči, povečevanje njegove vztrajnosti, gibljivosti sklepov, ravnotežja, okretnosti in pozornosti. Hkrati se izboljša tudi psihično področje: grajenje odnosov, povečevanje zaupanja, motiviranost, zmanjševanje stresa (*ibid.*).

Živali morajo pri terapiji s pomočjo živali zadovoljevati določena merila, zato morajo biti posebej šolane in imeti redne preglede pri veterinarju. Izšolane morajo biti tudi za poslušnost in uspešno končati poskusno dobo v različnih socialnovarstvenih in zdravstvenih ustanovah.

Bistvene značilnosti terapije s pomočjo živali (Ambasadorji nasmeha 2014 b):

- za vsakega posameznika so predvideni specifični cilji;
- proces se beleži, dokumentira;
- proces se vrednoti.

Cilji terapije s pomočjo živali so fizični, telesni, duševni, izobraževalni in motivacijski. Fizični cilji so izboljšanje fine motorike, upravljanja invalidskega vozička in ravnotežja. Duševni cilji so povečanje medsebojne komunikacije med člani skupine, povečanje pozornosti (pozorno poslušanje, vztrajanje pri nalogi), razvoj sprostitvenih in razvedrilnih spretnosti, izboljšanje samopodobe, povečevanje samozaupanja, zmanjševanje strahu, zaskrbljenosti in občutkov osamljenosti. Med izobraževalne cilje uvrščamo povečanje besednega zaklada, pomoč pri dolgoročnem in kratkoročnem spominu ter izboljšanje poznavanja pojmov, kot so velikost ali barva, med motivacijske cilje pa izboljšanje pripravljenosti za sodelovanje v skupinskih aktivnostih, medosebne interakcije, interakcije z osebjem in povečanje aktivnosti (*ibid.*).

Primer terapije s pomočjo živali. Prostovoljec pripelje svojega psa v dom stare. Tam skupaj z delovnim terapevtom pomagata stanovalcu, ki s težavo opravlja naloge fine motorike. Za izboljšanje uporabnikove fine motorike si terapevt pomaga z zaponkami na povodcu in ovratnici. Stanovalec sam odpira posodo s priboljški in daje majhne koščke hrane psu (*ibid.*).

Domovi za stare kot totalne institucije

Goffman (1961) opredeljuje totalno ustanovo kot prostor za bivanje in delo, kjer je veliko posameznikov s podobnim položajem za dalj časa odrezanih od družbe. Skupaj živijo prisilno, formalno vodeno življenje.

Mali (2006: 18) razlaga, da je osnovni problem institucije, da jo sicer sestavljajo posamezniki, vendar ni prilagojena celotni osebnosti posameznika. Vsak posameznik pride v institucijo s svojo zgodbo, željami, potrebami, s svojim celovitim jazom, ki ni nujno v skladu s pravili in cilji institucije. V nasprotju z institucijo posameznik ponazarja človečnost, celovitost, zato posameznik ni človek v pravem pomenu besede, če je del institucije.

Totalne ustanove so ustanove, v katerih poteka celoten življenjski krog posameznika, ki vsebuje te dejavnosti: oskrba, aktivnosti, zaprtost, segregacija, delo, zabava, rekreacija (*ibid.*).

Mali (*op. cit.*: 21) razlikuje tri značilnosti totalnih institucij, in sicer zaprtost pred zunanjim svetom, racionalizacijo vsakdanjega življenja in organizacijsko birokratizacijo. Zaprtost pred zunanjim svetom ne pomeni, da so vse institucije popolnoma fizično izolirane od zunanjega sveta, a obstaja moralna zaprtost, ki je velika, saj ni veliko socialnih stikov med zunanjim in

notranjim svetom institucije. Totalne institucije so potisnjene na rob družbe. Druga značilnost, racionalizacija vsakdanjega življenja, pomeni, da življenje v instituciji poteka po natančno določenih pravilih, vsak dan po istem urniku. Življenjski bioritem posameznikov je vedno enak, podrejen isti avtoriteti, na vedno enakem mestu. Tretja značilnost totalnih institucij, organizacijska birokratizacija, pa se nanaša na razkol med zaposlenimi in uporabniki. Zaposleni so oblast, uporabniki so jim podrejeni. Zaposleni imajo stik in vez z zunanjim svetom, za uporabnike je ta svet nedostopen.

Mali (2006: 18) pojasnjuje, da domove za stare lahko primerjamo s totalnimi institucijami, ker delujejo kot nadomestek človekovih potreb. V domovih je posameznikom v večini odvzeta skrb za samega sebe, to pa lahko pomeni nevarnost razkroja lastne identitete. Stanovalci so podrejeni rutini in pravilom doma. Poudarjena je oskrba množice, človeka kot posameznika se ne izpostavlja, ni prostora za obravnavo posameznika kot celovite osebnosti. Prav tako ni prostora za zasebnost. Domovi imajo nekaj skupnih značilnosti s totalnimi ustanovami, vendar jih ne moremo v celoti primerjati s totalno ustanovo, kot jo opredeljuje Goffman.

V domovih za starejše niso opazne vse značilnosti totalne ustanove po Goffmanu. Obstajajo pa skupne značilnosti, in to v idealni obliki. Stanovalca v domu upošteva osebje, a v mejah delovanja institucije. Prioriteta so še vedno cilji institucije, življenje v domu je podrejeno pravilom in birokraciji ustanove. Najpomembnejša je skrb za množico stanovalcev, nakopičenih na enem mestu (*op. cit.*: 26).

V domovih bo v prihodnosti treba povečati fleksibilnost norm, hišnega reda in celotnega bivanja v domu. Treba bi bilo graditi manjše domove, namenjene manjšemu številu stanovalcev. V majhnih domovih se posameznik ne bi izgubil v množici, zaposleni bi imeli več časa, da bi mu namenili pozornost, v središču bi bila celovita osebnost stanovalca (*ibid.*).

Ramovš *et al.* (1992: 51) razlagajo, da se stanovalec z vstopom v dom sreča s togim in nefleksibilnim hišnim redom. Hišni red sestavljajo pravila, ki so prilagojena dnevnu in tedensku urniku v domu, ne pa posameznikovim potrebam in željam. Toga pravila zmanjšujejo svobodo in nadzor, ki ga imajo stanovalci nad svojim življenjem.

Pomembno je tudi, da se spremenijo sprejemne procedure, ki se morajo ublažiti in prilagoditi potrebam, željam in interesom posameznika. Vodstvo se mora zavedati procesa mortifikacije in ga zmanjševati z individualnim pristopom do uporabnika (Mali 2006: 24).

Mali (2002: 320) razlaga, da se mora ob prihodu v dom stanovalec na življenje v domu navaditi. Stanovalec se mora bolj prilagajati domu, kot pa dom njemu. Prilaganje v starosti je težavno, saj star človek težko spremeni svoje navade, ki jih je imel vse življenje. V domu mora sprejeti nova pravila, ki urejajo tudi njegov bioritem, stanovalec mora pravila sprejeti ter se prilagajati hišnemu redu.

Uporabniki ustanov kot tudi zaposleni strokovnjaki na tem področju ugotavljajo, da koncepti domov iz preteklosti ne ustrezajo današnjim potrebam, željam in zahtevam uporabnikov, prav tako pa tudi ne usmeritvam strok, zastopanih na področju domskega varstva. Ključno ni več vprašanje, koliko imamo programov pomoči, koliko ustanov za različne oblike varstva, kako usposobljene strokovne delavce, temveč kako vse to vpliva na reševanje problemov ljudi in na njihovo kakovost življenja. Pomembne so posebnosti vsakega posameznika, njegove potrebe, želje in interesi. Poudarja se pravica posameznika do izbire. (Mali 2008: 186–187 a.)

Živali v domovih za stare ljudi

Za stare ljudi je odhod v dom velik stres, stresno pa je tudi samo navajanje na domsko življenje. Obisk živali v domu pa stres zmanjšuje, saj se stari ljudje osredotočijo na žival, jo božajo in pestujejo, to pa pomirja. Redni obiski živali v domu za starejše omogočajo socialne interakcije in nenehno senzorno stimulacijo. Tedenski obiski živali stare ljudi prisilijo, da se navadijo na urnik, na potek dneva, da si zapomnijo kdaj bo žival prišla. Stari ljudje, ki so ljubitelji živali, se zaradi obiskov živali v domu bolj sprostitijo, počutijo se bolj varne v oskrbi, prav tako pa

se ohranja dobro počutje v telesnem, socialnem in psihološkem pogledu (Marinšek, Tušak 2007: 153).

Redni tedenski obiski živali ugodno delujejo na krvni obtok, zmanjša se krvni tlak, pulz se upočasni, stresa je manj. Drugi pozitivni učinki so tudi povečanje zaupanja, večje zadovoljstvo, občutek varnosti, zmanjševanje depresije, povečevanje pozornosti in koncentracije, izboljša se tudi komunikacija. Ne nazadnje pa stari ljudje dobijo novo družbo. Vsi pa vendarle niso ljubitelji živali, zato je pomembno, da zaposleni v domu, terapevti in drugi vključeni, vprašajo stare ljudi, kdo želi sodelovati pri aktivnostih in terapiji z živalmi in kdo ne (*ibid.*).

V domovih za starejše v Sloveniji se zaradi številnih pozitivnih učinkov živali na stare ljudi odločajo za aktivnosti in terapijo s pomočjo živali. K temu je pomembno pripomoglo društvo Ambasadorji nasmeha, ki je prvo slovensko društvo za terapijo s pomočjo živali. Delujejo od leta 2004 in sodelujejo z nekaterimi domovi za starejše. Društvo je prostovoljno in neprofitno v javnem interesu. Organizira izobraževalne seminarje, strokovna predavanja, predstavitvene obiske v ustanovah z namenom širjenja in zagotavljanja kakovostne terapije in aktivnosti s pomočjo živali v Sloveniji. Njihov cilj je doseči, da se terapija in aktivnosti s pomočjo živali ustalijo in izvajajo kot priznana oblika pomoči v zdravstvu, šolstvu in na drugih ustreznih področjih (*ibid.*).

Z enakim namenom delujejo tudi Tačke Pomagačke. Slovensko društvo za terapijo s pomočjo psov združuje prostovoljne člane in članice, ki so skupaj s svojimi psi pripravljene delati kot prostovoljci. Temeljni cilj Društva za terapijo s pomočjo psov Tačke Pomagačke, ki je bilo ustanovljeno leta 2007, je pomoč pri rehabilitaciji in izboljšanju počutja otrok, mladostnikov, starostnikov ter oseb s posebnimi potrebami (Tačke pomagačke 2014). Društvo je humanitarno, prostovoljno in nepridobitno združenje fizičnih oseb in deluje v javnem interesu.

Prepoznavnost pomena živali v življenju stanovalcev domov z vidika socialnega dela

Žival lahko pripomore k večji kakovosti človekovega življenja, ker na človeka vpliva pozitivno. Takšne pozitivne vplive želijo uporabiti strokovnjaki na različnih socialnih področjih. Aktivnosti z živalmi vpeljujejo v domovih za stare, bolnišnicah, zaporih, komunah itd. (Kmet 2005: 28).

Opravljene raziskave na tem področju so delo veterinarjev, delovnih terapevtov in fizioterapevtov. Njihove ugotovitve pa so uporabne tudi na področju socialnega dela, saj gre za razvoj odnosov, komunikacijo, odgovornost, odpravljanje in preprečevanje stresnih stanj, socialne interakcije, prilagajanje, sprejemanje drugačnosti, socializacijo, razvijanje delavnih in učnih navad, večjo koncentracijo, popestritev vsakdanjika, sočutje itd. Vse to so cilji in rezultati, ki jih moramo upoštevati pri socialnem delu (*ibid.*).

Naštete vrednote in znanja so pomembne spretnosti, ki jih mora poznati in obvladati tudi socialni delavec v domu za starejše, vežejo se tudi na njegove naloge. Socialno delo v domu v poenostavljenem pomenu je zagotavljanje vsega, kar stanovalec kot posameznik potrebuje za kakovostno življenje v domu od svojega prihoda v dom do odhoda iz njega (Milošević Arnold 2003: 31).

Naloge in vloge socialnega delavca v domu so glede na fazo, v kateri pride star človek v stik z institucijo, te:

- pred prihodom stanovalca v dom,
- v času bivanja stanovalca v domu,
- ob odhodu stanovalca iz doma,
- za zagotavljanje dobre klime v domu,
- kot spremljevalca institucionalnega življenja stanovalcev (Mali 2008: 84 b).

Prav v fazi pred prihodom človeka v dom je najpomembnejše, da socialni delavec zares spozna in razume človeka, njegovo življenje, vsakdanjik, socialno mrežo in tudi živali, na katere je navezan in jih ima doma.

Ob sprejemu v dom za stare se mora stanovalec ločiti od svoje živali. Prehod v novo bivalno okolje je na starost zelo stresen, ob njem človek doživlja veliko stisko. Z ločitvijo od svoje živali sta staremu človeku odvzeta stik in opora hišnega ljubljence. Odhod v dom je tako še bolj stresen, saj ima žival za stanovalca status družinskega člana. Uporabniku, ki ima doma žival, bi možnost, da jo lahko prinese s seboj v dom, ublažila stisko ob sprejemu in olajšala prilagajanje na novo okolje (Sorgo, Hrvatin 2005: 27).

Življenje v domu poskušajo čim bolj približati prejšnjemu načinu življenja stanovalca. Navzočnost živali bi vplivala tudi na domačnost ozračja v ustanovi. Aktivnosti z živalmi bi domu omogočale nove priložnosti povezovanja z okoljem (*ibid.*).

Za doseganje rezultatov pa moramo razumeti življenjsko situacijo uporabnika in zakaj prav živali lahko pozitivno vplivajo na človeka (Kmet 2005: 28).

Ključna sta medsebojni odnos med človekom in živaljo ter čustvena navezanost. Čim večja je navezanost, več je možnosti za blagodejni učinek živali. Aktivnosti z živalmi lahko vpeljemo pri raznovrstnih skupinah ljudi, ki imajo različne socialne težave. Ljudje, ki so ljubitelji živali, se ob njej lažje pogovarjajo ali sploh začnejo govoriti o sebi, o svojih težavah in občutkih (*op. cit.*: 29).

Ljudje z različnimi socialnimi stiskami so lahko zelo občutljivi, zaprti vase in se težko komu zaupajo. Žival pa lahko pripomore k temu, da se uporabnik lažje odpre in sprosti ter začne komunicirati. Zelo pomembno pa je, da se živali ne vsiljuje, saj niso vsi ljubitelji živali (*ibid.*).

Viri

- Abdill, M. N., Juppe, D. (1994), *Pets in therapy: animal assisted activities in health care facilities*. Ravensdale: Idyll Arbor, Inc.
- Ambasadorji nasmeha (2014 a), Slovensko društvo za terapijo s pomočjo živali. Dostopno na: <http://ambasadorji-nasmeha.si/aktivnosti-s-pomocjo-zivali> (12. 1. 2014).
- (2014 b), Slovensko društvo za terapijo s pomočjo živali. Dostopno na: <http://ambasadorji-nasmeha.si/terapija-s-pomocjo-zivali> (12. 1. 2014).
- de Vries, S., Bouwkamp, R. (1995), *Psihosocialna družinska terapija*. Logatec: Firis.
- Chandler, C. K. (2005), *Animal assisted therapy in counseling*. New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Fine, A. (2010), *Animal-assisted therapy, theoretical foundation sand guide lines for practice*. London, Burlington, San Diego: Elsevier Science.
- Flynn, C. P. (ur.) (2008), *Social creatures: a human and animal studies reader*. New York: Lantern Books.
- Goffman, E. (1961), *Asylums*. Anchor Books, Doubleday.
- Haker, R. M., Collins, G. M., McNicholas, J. (2000), The influence of relationships upon pet animal acquisition. V: Podberscek, A. L., Paul, E. S., Serpell, J. A. (ur.), *Companion animals and us*. Cambridge: Cambridge University Press (125–142).
- Kmet, A. (2005), *Živali – socialni pomočniki ljudi*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (diplomsko delo).
- Mali, J. (2002), Starost, emocije in emocionalno delo v domovih za stare. *Socialno delo*, 41, 6: 317–323.
- (2006), Koncept totalne ustanove in domovi za stare. *Socialno delo*, 45, 1–2: 17–27.
- (2008 a), Raziskovanje značilnosti totalne institucije v domovih za stare. *Dialogi*: 44, 10: 181–197.
- (2008 b), *Od hiralnic do domov za stare ljudi*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Marinšek, M., Tušak, M. (2007), *Človek – žival: zdrava naveza*. Maribor: Založba Pivec.
- Maslow, A. (1970), *Motivation and personality*. New York: Harper and Row.
- McCardle, P., McCune, S., Griffin, J. A., Esposito, L., Freund, L. S. (2011 a), *Animals in our lives: human-animal interaction in family, community, & therapeutic settings*. Baltimore: Paul H. Brookes Publishing Co., Inc.
- McCradle, P., McCune, S., Griffin, J. A., Maholmes, V. (2011 b), *How animals affect us: examining the influence of human-animal interaction on child development and human health*. Washington: American Psychological Association.
- Milošević Arnold, V. (2003), *Socialno delo s starimi*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (študijsko gradivo).

- Pečjak, V. (1998), *Psihologija tretjega življenjskega obdobja*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- (2007), *Psihologija staranja*. Bled: Samozaložba.
- Ramovš, J., Kladnik, T., Knific, B. (1992), *Skupine starih za samopomoč: metodični priročnik*. Ljubljana: Inštitut za socialno medicino in socialno varstvo.
- Ramovš, J. (2003), *Kakovostna starost: socialna gerontologija in gerontagogika*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
- Robinson, I. (1996), Ljudje in hišne živali – medsebojna povezava in korist – preteklost, sedanjost in prihodnost. *Veterinarske novice*, 22, 7–8: 264–269.
- Sorgo, M., Hrvatin, I. (2005), *Pomen in možnosti uvajanja hišnih živali v Dom upokojencev Izola*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (diplomska naloga).
- Tačke pomagačke (2014). Slovensko društvo s pomočjo psov. Dostopno na: <http://tackepomagacke.si/kdo-smo/o-nas/> (12. 1. 2014).
- Wilkes, J. K. (2009), *The role of companion animals in counseling and psychology: discovering their use in the therapeutic process*. Springfield: Charles C. Thomas Publisher LTD.
- Wilson, C. C., Turner, D. C. (ur.) (1998), *Companion animals in human health*. Thousand Oaks: Sage Publications.